

Inleiding Gastvrijheid

Uit: P. Bergmans, J. Maaßen, e.a., 'Gastvrijheid als kenmerk van diaconaal handelen', Pastorale dienstverlening van het bisdom Rotterdam, Rotterdam, 2005

Diaconie is de christelijke dienst van zorg, solidariteit en verzet ten behoeve van mensen in nood. Zo omschrijft de diocesane beleidsnota Wanneer hebben wij u gezien! van augustus 2000 deze kernfunctie van kerk-zijn. Naast liturgie en catechese is diaconie wezenlijk voor elke vorm van christelijke gemeenschapsvorming. Vanaf haar begin heeft de jonge kerk de dienst aan mensen in nood gezien als dienst aan God en heeft ze daarvan werk gemaakt. De inzet voor 'de minsten der Mijnen' kreeg in de loop van de geschiedenis gestalte in heel uiteenlopende vormen en organisatiemodellen. Zo konden christenen telkens inspelen op de concrete noden van hun tijd en hun samenleving met de dan ter beschikking staande middelen en mogelijkheden. In haar historische schets laat de nota een heel scala aan dergelijke initiatieven de revue passeren. Maar ze constateert ook, dat de diaconie langzaam uit het hart van de geloofsgemeenschap is geraakt. Omdat bepaalde vormen en werkwijzen door de tijd werden achterhaald. Omdat de diaconale inzet werd 'uitbesteed' aan mensen met een speciale roeping, in ordes en congregaties of in maatschappelijke verbanden. Omdat sommige initiatieven zich verzelfstandigden en hun eigen weg gingen. Omdat taken door andere instanties werden overgenomen. Omdat in de verzorgingsstaat zorg een publieke zaak werd en liefdadige gunsten recht. Of om nog zoveel redenen meer.

Maar, "de armen zullen jullie altijd bij je hebben." (Joh. 12, 8): er blijven altijd mensen in nood een appèl doen. Hoezeer de aard van die nood en de vorm van dat appèl in de loop der tijd ook van karakter kunnen veranderen. De beleidsnota somt een heel rijtje sociale noden op, die aan het begin van de 21e eeuw in het bisdom Rotterdam voorkomen: de eenzaamheid, met name in de grote steden; de verharding van de samenleving en het toenemende consumentisme; de problematiek die samenhangt met het ontstaan van een multiculturele samenleving; het probleem van de verdeling van werk en werkloosheid; de druk waaronder de kleinschalige gezinsbedrijven in de agrarische sector en de middenstand zijn komen te verkeren; armoede, uitsluiting en maatschappelijke tweedeling, (p. 27)

Christenen zijn geroepen tot dienst aan mensen in deze noodsituaties. Hoe kan de geloofsgemeenschap adequaat vorm geven aan deze diaconale roeping? Door in haar strategie uitwerking te geven aan drie perspectiefwisselingen, aldus de nota (p. 23):

- van het parochiële binnenperspectief naar het maatschappelijk buitenleven. Trefwoord: gastvrijheid.
- van parochiële zelforganisatie naar bovenparochieel, oecumenisch, interreligieus en maatschappelijk samenwerken. Trefwoord: bondgenootschap.
- van kerkelijke marginaliteit naar het hart van de geloofsgemeenschap. Trefwoord: spiritualiteit.

Noodgedwongen is de nota vrij summier in de beschrijving van deze perspectiefwisselingen. Bij de eerste perspectiefwisseling 'van binnen naar buiten' wordt gewezen op de groeiende belangstelling voor een gastvrije kerk. Een gastvrije kerk wordt omschreven als "een open kerk, uitnodigend voor mensen in hun eigenheid. Zij dringt niets op maar heeft respect voor wat hen beweegt, en vraagt hoe zij van dienst kan zijn. Een gastvrije kerk brengt metterdaad de kern van het christelijk geloof in praktijk: dat alle mensen in volle vrijheid tot gemeenschap met elkaar en met God geroepen zijn." (p. 24) De diaconie kan op drie manieren een bijdrage leveren aan zo'n gastvrije kerk: door zelf gastvrij te zijn en uit te gaan van de noodlijdenden; door haar inzet niet te beperken tot de eigen kring, maar oog te hebben voor de sociale noden in de bredere samenleving; en door zelf gast te willen zijn.

Bij de tweede perspectiefwisseling 'van zelf naar samen' gaat het om het ontwikkelen van betrouwbare relaties met alle mensen van goede wil, die streven naar een menswaardig leven van noodlijdenden, en in het bijzonder met de zwakkeren zelf. Bundeling van expertise en menskracht is gewenst om aandacht te kunnen besteden aan alle drie aspecten van diaconie: zorg, solidariteit en verzet.

De derde perspectiefwisseling ten slotte, 'van de marge naar het hart', wil de diaconie weer in het hart van de geloofsgemeenschap en de geloofsbeleving plaatsen. Daartoe is het gewenst, dat ervaringen die mensen in de diaconie opdoen, worden ingebracht in de geloofsgemeenschap en in de andere werkvelden en dat een diaconale spiritualiteit wordt ontwikkeld, waarin ruim plaats is voor de deugd van de soberheid.

Met deze drie perspectiefwisselingen zijn de contouren van een diaconaal beleid geschetst. De nota eindigt met een aantal beleidsvoornemens om hieraan nader uitwerking te geven. Een van die voornemens is de ontwikkeling van "een kleine handreiking voor lokale geloofsgemeenschappen en groepen om de gastvrijheid in diaconaal opzicht praktisch vorm te geven."

De Diocesane Beleidscommissie voor Diaconie heeft de afdeling pastorale dienstverlening gevraagd om dit voornemen voor zijn rekening te nemen.

Aan dat verzoek is gaarne voldaan. Van meet af aan stond de afdeling een brochure voor ogen met praktijkverhalen, die laten zien hoe parochies uitwerking geven aan gastvrijheid als vorm van diaconaal handelen. Maar het zou niet alleen om die eerste perspectiefwisseling moeten gaan. Het ging erom met name die gastvrije diaconale activiteiten voor het voetlicht te plaatsen, die - achteraf gezien - ook vruchten hebben afgeworpen voor de eigen geloofsgemeenschap. Activiteiten dus die niet zijn ondernomen om er zelf beter van te worden, maar die wel het effect hadden dat de onderlinge band in de gemeenschap werd versterkt en haar vitaliteit en aantrekkelijkheid werden bevorderd. Daarmee zou het bieden van diaconale gastvrijheid (eerste perspectiefwisseling) tegelijk bijdragen aan het binnenbrengen van de diaconie in het hart van de geloofsgemeenschap (derde perspectiefwisseling).

Het vinden van geschikte praktijkverhalen bleek wat lastiger dan voorzien. Enerzijds vielen sommige diaconale activiteiten af, omdat zij tamelijk geïsoleerd stonden van de geloofsgemeenschap van waaruit zij indertijd gestart waren. Anderzijds bleek gastvrijheid zich niet te storen aan de grenzen van de werkvelden en werd de concentratie op diaconaal handelen soms wat kunstmatig.

Praktijkverhalen zijn het hart blijven vormen van deze brochure. Ze cirkelen nu inhoudelijk rond twee polen:

- gastvrijheid als kenmerk van diaconaal handelen en
- gastvrijheid als leidinggevend pastoraal principe.